



bunuri; protecționismul; falsul în acte publice; falsul în documente contabile.

8. **Conflict de interese** – conflictul dintre exercitarea atribuțiilor funcției deținute și interesele personale ale persoanelor prevăzute în art.3 din Legea nr. 16 din 15.02.2008, în calitate lor de persoane private cu privire la conflictul de interese, care ar putea influența necorespunzător îndeplinirea obiectivă și imparțială a obligațiilor și responsabilităților ce le revin potrivit legii.

9. **Corupție** – faptă ilegală care afectează exercitarea normală a funcției și care constă fie în folosirea de către subiectul actelor de corupție sau al faptelor de comportament corupțional a funcției sale pentru solicitarea, primirea ori acceptarea, direct sau indirect, pentru sine sau pentru o altă persoană, a unor foloase materiale ori a unui avantaj necuvenit, fie în promisiunea, oferirea sau acordarea ilegală a unor asemenea foloase ori avantaje necuvenite subiecților actelor de corupție.

10. **Delapidare** – însușirea ilegală a bunurilor altei persoane sau ale statului, încredințate în administrare pentru exercitarea atribuțiilor de serviciu.

11. **Exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu** – săvârșirea de către o persoană a unor acțiuni care depășesc în mod vădit limitele drepturilor și atribuțiilor acordate prin lege, care au cauzat prejudiciu intereselor publice sau drepturilor și intereselor publice ori drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice.

12. **Factor de risc** – condiția sau împrejurarea particulară care influențează gradul de risc, contribuind la apariția unui anumit eveniment sau la producerea unei acțiuni ori oferind oportunitatea de obținere a unor avantaje sub orice formă.

13. **Factor de risc de fraudă** – evenimente sau condiții care indică o stimulare ori o presiune de a comite o fraudă sau care oferă oportunitatea de a comite o fraudă.

14. **Falsul în acte publice** – înscrierea de către o persoană publică în documentele oficiale a unor date vădit false, precum și falsificarea unor astfel de documente, dacă aceste acțiuni au fost săvârșite din interes material sau din alte interese personale.

15. **Falsul în documente contabile** – întocmirea sau utilizarea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil care conține informații false, precum și omisiunea cu rea voință a contabilizării unei plăți, săvârșite în scopul disimilării sau tănuirii unor acte de corupție.

16. **Fraudă** – act intenționat comis de una sau mai multe persoane din cadrul conducerii, angajaților ori unor terțe părți, caracterizat prin: manipularea, falsificarea sau modificarea înregistrărilor ori documentelor; alocarea necorespunzătoare a activelor; eliminarea sau omiterea efectelor tranzacțiilor din înregistrări sau documente; înregistrarea de tranzacții fără substanță; aplicarea greșită a politicilor contabile, în scopul obținerii de mijloace bănești, bunuri/valori sau servicii ori al eschivării de la efectuarea plăților, pentru asigurarea unui avantaj injust sau ilegal, personal ori în afaceri.

17. **Frauda internă** – frauda comisă de angajații IMSP CRDM, cât și frauda comisă de angajați care lucrează împreună cu complicități externi.

18. **Frauda externă** – frauda comisă de autorii externi.

19. **Factori de apariție a riscului de fraudă** – evenimente sau condiții care implică stimulente sau presiuni financiare de a comite o fraudă.

20. **Infracțiune** – faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală.



**21. Integritate instituțională** – integritatea profesională a tuturor agenților publici din cadrul entității publice, cultivată, controlată și consolidată de către conducător, precum și toleranța zero la incidentele de integritate admise de agenții publici.

**22. Integritatea profesională** – capacitatea persoanei de a-și exercita obligațiile și atribuțiile legale și profesionale în mod onest, ireproșabil, dând dovadă de o înaltă ținută morală și maximă corectitudine, precum și de a-și exercita activitatea în mod imparțial și independent, fără vreun abuz, respectând interesul public, supremația Constituției Republicii Moldova și a legii.

**23. Neglijență de serviciu** – neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiințioase față de ele, cauzând daune intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice ori juridice, indiferent de scop.

**24. Tănuire** – prezentarea intenționată de către o persoană cu funcție de răspundere ori de o persoană care gestionează o entitate comercială, obștească sau o altă instituție nestatală, precum și de către o persoană juridică a datelor neautentice.

**25. Triunghi al fraudei** – o combinație din 3 elemente bine definite care generează producerea fraudei. Acestea sînt:

\* **Motivația sau presiunea** – evenimente care au loc în cadrul entității publice sau în viața unei persoane. Sub presiunea de fraudă necesitățile personale devin mai presus decît etica profesională și necesitățile entității publice. Stimulentul, de regulă, apare dintr-o necesitate financiară semnificativă sau dintr-o problemă, de exemplu: necesitatea de bani, a unui bonus sau păstrarea serviciului. De asemenea, ar putea fi dorința de a ajunge într-o poziție mai avansată în entitatea publică sau de a atinge un standard mai înalt de viață;

\* **Oportunitatea** – elementul asupra căruia persoana are în mod evident controlul. O activitate nesupravegheată corespunzător va determina ușor posibilitatea fraudei. Oportunitatea este creată de activitățile de control insuficiente (de exemplu: nu există separarea atribuțiilor, managementul prost și/sau beneficierea de funcția ocupată ori autoritatea de care dispune pentru a neglija controalele);

\* **Conștientizarea sau justificarea** – este o decizie conștientă a unei persoane de a-și plasa necesitățile personale mai presus decît necesitățile altor persoane și/sau ale entității publice și de a justifica decizia respectivă, în mare parte, pentru sine însuși. Conștientizarea consecințelor fraudei este caracterizată la mod general de elementul de anormalitate (contrar regulilor stabilite).

**26. Sistemul de control intern** – sistem organizat și implementat de management și întreg personalul, menit să furnizeze o asigurare rezonabilă cu privire la îndeplinirea obiectivelor prin:

- \* eficiența și eficacitatea operațiunilor;
- \* conformitatea cu cadrul normativ și regulamentele aplicabile;
- \* siguranța și optimizarea activelor și pasivelor;
- \* fiabilitatea, siguranța și integritatea informației.

#### IV. POLITICA ȘI CULTURA ANTIFRAUDĂ ANTICORUPȚIE

**27.** Conducerea IMSP CRDM promovează o politică de toleranță zero în legătură cu

frauda și corupția și mobilizează tot personalul IMSP CRDM să acționeze în permanență onest, cu integritate și demnitate, să protejeze toate resursele încredințate, să nu facă abuz de poziția ocupată.

**28.** Politica și cultura antifraudă și anticorupție este promovată de către conducerea IMSP CRDM, prin întreprinderea următoarelor acțiuni:

- a. investigarea internă a oricăror semnalări de fraudă/suspiciune de fraudă anonime sau în alt mod, dacă acestea conțin suficiente probe sau detalii privind fraudă comisă sau presupusă;
- b. luarea în considerare a cazurilor dacă au existat erori de supraveghere (control) și aplicarea măsurilor disciplinare responsabililor de comiterea erorii care a condiționat fraudă;
- c. întreprinderea măsurilor pentru recuperarea oricăror pierderi rezultate din fraudă, inclusiv, printr-o acțiune civilă, în cazul constatării faptelor de fraudă;
- d. asigurarea transparenței politicii antifraudă și anticorupție, cu plasarea acesteia pe pagina web internă a IMSP CRDM, cu acces nerestricționat pentru toți utilizatorii;
- e. raportarea imediată a cazurilor de fraudă/suspiciuni de fraudă, în sensul prezentei politici, conducerii IMSP CRDM, utilizând tot spectrul de canale de comunicare.

## **V. CONCEPTUL ȘI EVALUAREA RISCURILOR DE FRAUDĂ ȘI DE CORUPȚE**

**29.** Angajații IMSP CRDM trebuie să evite situațiile, în care interesele proprii să intre în conflict cu funcțiile exercitate, fie că conflictele sunt reale, potențiale sau susceptibile să apară. Frauda, implicit, poate determina pierderi financiare, perturbarea activității IMSP CRDM precum și riscul de reputație. Pentru a gestiona adecvat aceste riscuri este importantă și necesară consolidarea continuă a proceselor de activitate, procedurilor aplicabile și sistemelor de control intern existente. La luarea oricărei decizii, fiecare angajat al IMSP CRDM trebuie să țină cont de posibilele riscuri operaționale și reputaționale asociate activității respective.

**30.** Procesul de gestionare a riscurilor de fraudă și corupție are drept scop de a permite conducerii IMSP CRDM și managerilor operaționali să identifice elementul de nesiguranță privind atingerea obiectivelor stabilite și riscul asociat acestuia, astfel încât să aibă oportunitatea de a spori capacitatea de a adăuga valoare, de a oferi servicii economice, eficiente și eficace.

**31.** Gestionarea riscurilor de fraudă și corupție implică 3 acțiuni:

- identificarea riscurilor aferente obiectivelor la nivel de IMSP CRDM și la nivel de activități;
- evaluarea riscurilor prin estimarea semnificației și probabilității producerii acestora;
- stabilirea măsurilor, care urmează a fi întreprinse.

## **VI. DETECTAREA, INVESTIGAREA ȘI RAPORTAREA FRAUDELOR/SUSPICIUNILOR DE FRAUDĂ**

**32.** Detectarea fraudelor se realizează prin recepționarea informației din diferite surse, cum ar fi: lădița poștală, audiență, scrisori, telefonul de încredere, poșta electronică,



controale, inspecții, etc.

**33.** Toate sursele de informare trebuie să fie accesibile atât pentru angajații IMSP CRDM, cât și de persoanele din exterior care, au motive să sesizeze suspiciuni de fraudă.

**34.** Orice fraudă care, este detectată sau suspectată trebuie să fie raportată imediat conducerii IMSP CRDM. În cazul, în care vor exista argumente temeinice, conducerea va dispune inițierea procesului de investigare a fraudei.

**35.** În vederea inițierii procesului de investigare, se instituie un grup de investigare a fraudei. Componenta nominală a grupului de lucru pentru investigații și limitele de împuternicire se stabilesc prin ordinul IMSP CRDM.

**36.** În scopul aplicării eficiente a Politicii și facilitării procesului de investigare, personalul IMSP CRDM este încurajat să semnaleze fraude/suspiciuni de fraudă, dacă dispun de astfel de informații. Mesajele - semnalele cu privire la fraude/suspiciuni de fraudă vor fi transmise prin cutia poștală disponibilă în sediul IMSP CRDM, depunerea sesizării în Secția comunicare și secretariat a instituției, apel telefonic la nr.tel.022- 888300.

**37.** Periodicitatea și modul de accesare a informației de semnalare a fraudelor/suspiciunilor de fraudă, colectată în cutia poștală a IMSP CRDM, vor fi stabilite în mod de lucru de către Secția comunicare și secretariat.

**38.** Angajatul ce a semnalat o fraudă/suspiciune de fraudă este în drept să rămână anonim. Important este ca informația raportată să fie exactă, cu referințe detaliate cum ar fi: persoana (ele) implicată (e); fraudă/suspiciunea de fraudă comisă/posibilă de a fi comisă, locul/timpul, alte informații utile.

**39.** Rezultatele investigației vor fi raportate conducerii IMSP CRDM de către președintele grupului de lucru de investigație printr-un raport semnat de către toți membrii.

**40.** Deciziile cu privire la aplicarea corespunzătoare a legislației în vigoare sau sesizarea organelor de urmărire penală vor fi luate de către conducerea IMSP CRDM cu asistența comună a subdiviziunilor juridice și integritate.

**41.** Subdiviziunea juridică și integritate va monitoriza examinarea materialelor remise, desfășurarea urmăririi penale demarate și deciziile adoptate de organele de drept. În cazul emiterii unei ordonanțe de refuz în pornirea urmăririi penale de către organele de drept, subdiviziunea juridică va solicita, după caz, Procuraturii Generale verificarea legalității ordonanței emise.

## **VII. CONFIDENȚIALITATE**

**42.** Confidențialitatea informației aferente actelor frauduloase raportate este importantă pentru a evita deteriorarea reputației persoanelor suspectate, dar ulterior găsite nevinovate.

**43.** Toate informațiile primite/cunoscute cu privire la fraude/suspiciuni de fraudă vor fi tratate în mod confidențial.

**44.** Rezultatele investigației nu vor fi divulgate sau discutate cu persoanele ce nu dispun de competența respectivă și se vor divulga sau discuta cu persoane relevante, doar la decizia conducerii.

## **VIII. RESPONSABILITĂȚI**

**45.** Conducerea entității este responsabilă de stabilirea și menținerea unui sistem de management financiar și control eficient, pentru asigurarea conformității cu legislația și reglementările în baza cărora să prevină fraudă/corupția.

**46.** Sarcina conducerii IMSP CRDM este de a elabora și implementa măsuri eficiente de prevenire a acțiunilor sau omisiunilor ce pot prejudicia fondurile publice ori pot permite încălcarea legilor și regulamentelor și de a pune în aplicare proceduri adecvate pentru:

- elaborarea, promovarea și monitorizarea conformității cu legislația, reglementările, politicile, procedurile și alte instrucțiuni și atribuții de conducere financiară și administrativă;
- elaborarea și implementarea strategiilor pentru prevenirea și detectarea cazurilor de fraudă/corupție;
- implementarea și testarea măsurilor de control pentru prevenirea și detectarea fraudelor;
- raportarea corespunzătoare a fraudelor/suspiciunilor de fraudă în cazul în care acestea au avut sau pot să aibă loc.

**47.** Personalul de toate nivelurile este obligat să asigure protejarea activelor, utilizarea rațională și eficientă a resurselor, protejarea și menținerea reputației entității.

**48.** În cazul în care angajatul a primit sau i s-a oferit, de la terțe părți, cadouri sau beneficii de orice natură și oferirea/acordarea lor este legată în mod direct sau indirect de îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, acesta este obligat să informeze operativ conducerea.

**49.** În contextul politicii antifraudă și anticorupție, rolul subdiviziunii de audit intern și integritate este de a:

- a) contribui la descurajarea și prevenirea fraudei prin examinarea și evaluarea, în cadrul misiunilor de audit, a eficacității controlului intern;
- b) asista conducerea în procesul de depistare a fraudelor/suspiciunilor de fraudă cu excepția activității în cadrul Grupului de investigare a fraudelor;
- c) ține evidența fraudelor raportate și confirmate la nivelul entității.

## **IX. DISPOZIȚII FINALE**

**50.** Serviciul audit intern și integritate este investit cu dreptul de revizuire și înaintare a propunerilor de actualizare, la necesitate, a prevederilor prezentei Politici.

**51.** Prezenta Politică nu substituie legislația în vigoare în domeniul antifraudă și anticorupție.



**Riscurile de fraudă și de corupție (listă non-exhaustivă)**

- Realizarea atacurilor cibernetice din exterior cu scopul de a afecta disponibilitatea serviciilor informaționale ale entității sau scurgerii/manipulării datelor acestora;
- Manipularea sistemelor informatice, inclusiv, introducerea, modificarea sau eliminarea neautorizată, dar intenționată a datelor informatice;
- Manipularea datelor și/sau a documentelor financiare și contabile (documentele deviază de la formatul standard; conținutul acestora este dubios; circumstanțele în care au fost întocmite documentele creează suspiciuni; inconsecvența datelor din documente și informațiilor disponibile);
- Evitarea și/sau manipularea măsurilor de securitate, inclusiv divulgarea informației confidențiale și de proprietate;
- Plăți nejustificate/nef fondate;
- Fals și falsificarea în înscrisurile contabile, inclusiv, lipsă de decență, în manipularea sau raportarea de mijloace financiare (discrepanțe în înregistrările contabile, probe conflictuale sau lipsă, procese necorespunzătoare aferente bugetului);
- Facturi false ale agenților economici fictivi. Plata dublă a facturilor;
- Furtul de informații relevante, deturnarea de fonduri, de bunuri sau alte active;
- Abuz de bunuri sociale, echipamente și mobilier, inclusiv de hardware (utilizarea neautorizată a activelor; echipament supus utilizării personale sau în afara programului, cum ar fi telefoane celulare, camere digitale, computere, vehicule, instrumente; active fizice susceptibile uzului personal sau redirecționării: clădiri nefolosite sau izolate, terenuri libere, echipament învechit, active abandonate);
- Falsificarea și manipularea contractelor încheiate (achiziții nejustificate dintr-o singură sursă; prețuri excesive nejustificate; produse achiziționate în număr excesiv; acceptarea calității scăzute și întârzierea/lipsa livrărilor; modificări nedocumentate/frecvente ale contractelor care conduc la majorarea valorii acestora; responsabilul pentru contractare nu depune/nu completează declarația de confidențialitate și imparțialitate; fragmentarea achizițiilor; combinarea contractelor);
- Corupția cu clienții, înțelegeri secrete între personal și furnizorii de bunuri și servicii, acceptarea de la diverși beneficiari de servicii publice a beneficiilor nemeritate;
- Conflictul de interese (nedeplinirea/necompletarea declarației privind conflictele de interese; favorizarea inexplicabilă a unor contractanți; exercitarea unor funcții de conducere de una și aceeași persoană sau de rudele acesteia);
- Favoritism și trafic de influență;
- Abuz de putere;
- Ascunderea lipsurilor/pierderilor sau altor informații importante, prin manipulare cu date/informații/documente/active/conturi;
- Șantaj sau constrângeri pentru luarea unor decizii utilizând poziția deținută;
- Discreditarea imaginii entității, sau a unor funcții concrete din cadrul entității prin divulgarea unor informații neautorizate.

## **Anexa nr. 2 la Politica antifraudă și anticorupție a IMSP CRDM**

### **Elemente de prevenire a fraudei și corupției (listă non-exhaustivă)**

- Implementarea și dezvoltarea unui sistem eficace de control intern;
- Implementarea procedurilor de control adecvate proceselor, inclusiv utilizarea principiului „4 ochi”;
- Asigurarea securității păstrării bunurilor materiale utilizând controale de acces, monitorizare video, dulapuri și safeuri;
- Securizarea accesului la sisteme informaționale;
- Instituirea unui sistem de recrutare a personalului - obiectiv și just;
- Promovarea principiilor de conduită etică, afirmarea valorilor, formalizarea regulilor asupra comportamentelor;
- Orientarea noilor angajați și educarea continuă a întregului personal cu privire la codul de conduită, politica existentă în domeniul riscurilor de fraudă;
- Segregarea sarcinilor și consolidarea supravegherii activităților ce implică riscuri majore;
- Asigurarea transparenței în organizarea și desfășurarea procedurilor de achiziții publice;
- Aplicarea sistemelor de sancționare și de comunicare operativă asupra tuturor fraudelor comise;
- Analiza impactului fraudelor asupra raportării ;
- Declararea conflictelor de interes.



### **Indicatori de fraudă**

Această listă prezintă exemple de indicatori de fraudă și nu este o lista completă. Apariția acestor indicatori nu înseamnă că, există o fraudă, ci doar că, ar exista condiții pentru apariția fraudei.

#### **Indicatori de fraudă cu privire la personal**

1. Deficiențe în procedura de recrutare și verificare a noilor angajați.
2. Reținerea managementului în a sesiza și acționa împotriva activităților ilegale.
3. Comportamentul neobișnuit al angajaților: refuzul de a lua concediu, sau lipsa concediilor pe parcursul perioadelor îndelungate; lucru excesiv supraprogram; refuzul de promovare sau de transfer la o altă poziție/funcție.
4. O schimbare bruscă în stilul de viață sau stilul de viață costisitor al unui angajat (mașini luxoase, călătorii, etc.).
5. Probleme personale (alcool, jocurile de noroc, drogurile, datoriile, etc.).

#### **Raportare frauduloasă**

6. Neconcordanța elementelor bazei electronice de date și a datelor incluse în rapoartele financiare.
7. Tergiversarea neexplicabilă a procesului de emitere și/sau publicare a rapoartelor anuale.
8. Verificarea rapoartelor de la momentul elaborării până la emitere/publicare de una și aceeași persoană.
9. Lipsa unor devieri sau existența unor devieri semnificative comparativ cu datele perioadelor anterioare de raportare.
10. O atenție redusă acordată aspectelor actelor normative în vigoare legate de raportare.

#### **Indicatori de fraudă cu privire la achiziții**

11. Selectarea acelorași furnizori sau solicitarea ofertelor de la aceeași potențialii furnizori.
12. Există un decalaj semnificativ între oferta câștigătoare și celelalte oferte.
13. Lipsa unei monitorizări adecvate a performanțelor contractului (fără un control adecvat sau prin intermediul unei înțelegeri secrete, contractanții pot fi plătiți în exces comparativ cu munca/bunurile prestate).
14. Aceeași persoană împuternicită de a efectua comanda și de a primi bunurile sau serviciile (persoana care controlează ambele funcții de efectuare a comenzilor și de primire poate crea situații de deturnare a bunurilor sau serviciilor în interese personale sau autorizarea unor livrări „fantome”, incomplete sau tehnic inferioare contra unor sume de bani sau, favoruri din partea contractantului).
15. Plângerile frecvente din partea utilizatorilor de bunuri sau servicii (aceste plângeri frecvente în legătură cu bunurile sau serviciile livrate în baza unui contract pot indica, că contractorii oferă ceva inferior decât ceea pentru ce se plătește. Cauza poate fi un

contract inadecvat, administrare incorectă a contractului sau chiar și fraudă care include atât contractanți cât și angajați).

16. Legături aparente între ofertanți, cum ar fi adrese, angajați sau numere de telefon comune etc.

17. Traficul de influență în: selecția părținitoare, de exemplu achizițiile nejustificate dintr-o singură sursă (pot exista mai multe contracte atribuite sub plafonul pentru achiziții publice, prețurile excesive nejustificate, produsele achiziționate în număr excesiv, acceptarea calității scăzute și întârzierea sau inexistența livrărilor).

18. Diferențe semnificative între costurile estimate și cele reale ale materialelor.

19. Creștere anormală a consumului de bunurilor (poate indica la faptul că bunurile ar putea fi deturnate pentru uzul personal sau vândute).

20. Multiple modificări a condițiilor contractuale.

#### **Indicatori de fraudă aferent anomaliilor din contabilitate**

21. Niveluri joase de autorizare a documentelor contabile.

22. Lipsa inventarierii patrimoniului sau diferențe inexplicabile între rezultatele inventarierii și înregistrările contabile.

23. Tranzacții neînregistrate, înregistrări pierdute sau înregistrări contabile fără documente confirmative.

24. Explicații nepotrivite despre pierderi și despre creanțele neîncasate.

25. Înregistrări contabile dubioase făcute la sfârșit sau aproape la sfârșitul perioadei de raportare, sau stornarea înregistrărilor contabile la început de perioadă.

26. Aplicarea greșită, în mod intenționat, a politicilor contabile în vederea prezentării unor situații financiare care să inducă în eroare utilizatorii acestora.

#### **Indicatori de fraudă aferent sistemului de control intern.**

27. Lipsa, insuficiența sau ineficiența reglementărilor în domeniu.

28. Control intern tolerant, ineficace sau inexistent.

29. Dezinteresul în conformarea cu regulile de control intern și în special cu separarea funcțiilor.

30. Lipsa unei fluctuații normale a personalului (atât fluctuațiile exagerate de personal cât și lipsa fluctuației personalului pot indica la faptul unor activități frauduloase).

31. Ajustarea/corectarea frecventă a înregistrărilor operaționale sau contabile (indică insuficiența sau ineficiența procedurilor de control aplicate până la înregistrare, pot exista și activități frauduloase).

32. Existența cazurilor în care persoanele de la nivel ierarhic inferior preia responsabilitățile unor de la nivelul ierarhic superior neavând împuternicire scrisă în acest sens.

33. Ignorarea permanentă a recomandărilor de corectare a neajunsurilor importante ale controlului intern, în cazul în care astfel de corecții sunt relevante.

34. Un număr semnificativ de modificări în sistemul informatic, care nu sunt documentate/aprobate/testate.